Iğd Üniv Sos Bil Der / Igd Univ Jour Soc Sci
Sayı / No. 18, Nisan / April 2019
Makale / Article: 115-137

Esendal'ın *Arabacı Ali* Öyküsü ile Çamlıbel'in *Han Duvarları* Şiirinin Metinlerarasılık Yönünden Karşılaştırılması [a]

İLKER AYDIN [b] ÖZGE İŞCİ [c]

Geliş Tarihi: 22.05.2018 | Kabul Tarihi: 24.10.2018

Öz: Metnin bağımsız bir yapı olmaması, her metnin bir etkileşimin sonucu oluşması, metinlerin kendinden önceki metinlerden etkilenmesi ya da kendinden sonraki metinleri etkilemesi akla metinlerarasılık kavramını getirmektedir. Metinlerarasılık kavramı iki metin arasında bir tür konuşma veya alışveriştir. Kavram genel anlamıyla bir yeniden yazma işlemi olarak da algılanabilir. Bir yazar başka bir yazarın metninden aldığı parçaları kendi metninin bağlamında kaynaştırarak yeniden yazar. Bu çalışmada Millî mücadele döneminden bir kesit sunan Esendal'ın Arabacı Ali öyküsü ile 'Beş Hececiler' olarak bilenen edebî grubun içinde yer alan Çamlıbel'in Han Duvarları şiiri, metinlerarası ilişkiler yönünden betimsel tarama modeli ile incelenip değerlendirilmiştir. Öykü kısa oluşu, yalın bir olay örgüsüne sahip olması, etkili dil kullanımı, tek ve yoğun bir etki uyandırması gibi özelliklerle şiire en yakın edebî türdür. Yapılan inceleme sonucunda öykünün ve şiirin metinlerarasılık yönünden zengin bir içeriğe sahip olduğu ve birbirleriyle bağlantılı konulara ve göndermelere yer verdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Esendal, Çamlıbel, Arabacı Ali, Han Duvarları, metinlerarasılık.

[a] Bu makale, 2. Uluslararası Sınırsız Eğitim ve Araştırma Sempozyumu'nda (USEAS 2018) sunulan sözlü bildirinin yeniden düzenlenmiş halidir.

[b] Ordu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü
ilkaydin67@hotmail.com
[c] Ordu Üniversitesi, SBE, Türkçe Eğitimi Programı

Comparison of the Story *Arabacı Ali* by Esendal and the Poetry *Han Duvarları* by Çamlıbel in terms of Intertextuality

Abstract: It is a fact that the text is not an independent structure, each text is the result of an interaction and the texts are influenced by the texts before them, or they affect the texts after them. This interaction brings to mind the concept of intertextuality. The concept of intertextuality is a kind of conversation or information exchange between two texts. In general terms, the concept can be perceived as rewriting. A writer rewrites the pieces from the text of another writer by fusing them in the context of their own text. In this study, the poetry, Han Duvarları by Faruk Nafiz Çamlıbel, who is in the literary group known as 'Beş Hececiler' and the story Arabacı Ali by Memduh Şevket Esendal, which presents a section from the period of national struggle, was examined and evaluated with a descriptive survey model in terms of intertextual relations. The short story is the closest literary genre to the poetry with its features such as having a simple plot, effective use of language, and a single and intense effect. As a result of the study, it was detected that the story and poetry have rich content in terms of intertextuality and include related issues and references.

Keywords: Esendal, Çamlıbel, Arabacı Ali, Han Duvarları, intertextuality.

© Aydın, İlker & İşci, Özge. "Esendal'ın Arabacı Ali Öyküsü ile Çamlıbel'in Han Duvarları Şiirinin Metinlerarasılık Yönünden Karşılaştırılması." *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 18 (2019), 115-137.

Giriş

Latince 'textus' (dokuma) sözcüğüne dayanan *metin* kavramı belirli bir bildirişim bağlamında bir ya da birden fazla kişi tarafından sözlü ya da yazılı olarak üretilen dilsel bir ürünü ifade eder. Bildirişim değeri taşıyan, eyleme yönelik devingen bir bütün olan metin, başı ve sonu ile kapalı bir yapı oluşturan dilsel göstergelerin art arda geldiği anlamlı bir yapı olarak tanımlanabilir. Dilsel açıdan metin, yazar tarafından bilinçli olarak belli bir mantık sırasına ve dilbilgisel kurallara göre dizilmiş, birbirini izleyen sıralı ve anlamlı cümleler dizisidir (Günay, 2007: 44).

Her metin, kendi içinde anlam bütünlüğü olan metin parçacıklarının toplamıdır ve bu metin parçacıklarının birliği 'metnin içeriğini' oluşturur. "Bir halının binlerce ilmikten oluştuğu düşünüldüğünde, en baştaki ilmik ile en sondaki ilmik arasında yüzlerce ilmiğin var olduğu görülmektedir. Bu ilmikler her ne kadar birbirleri ile ilişkisiz olarak görülse de hepsi bir bütün olduğunda halıyı ve halıdaki tasviri meydana getirmektedir" Hartman'a (1992) dayanan bu düşünceden (Köksal ve Ünal, 2008: 157) anlaşılacağı üzere, metinler birbirlerinden bağımsız ifadeler olarak görülseler de birbirleriyle kurdukları ilişkiler ile bir anlam kazanmakta ve bir bütünlük oluşturmaktadırlar.

Yazınsal metin dilsel düzenlenişiyle bir kurmaca dünyayı taşıdığı gibi, kendisini çevreleyen gerçek toplumsal-kültürel yapıdan, geçmiş yazın dönemlerinden, kendi dışında başka iletişim olanaklarından ögeler de içerir (Günay, 2007: 44). Her edebiyat ürünü geçmişin birikimlerinin üzerinde temellenir. Geçmişin değerleri, çağın koşullarıyla birleştirilerek yeni bir yaratım oluşturur, bu da geleceğe bırakılır. Böylece her edebiyat ürünü geçmişle gelecek arasında dil aracılığıyla kültürel bir köprü kurar, bir değer algısı oluşturur.

Beaugrande ve Dressler'e (1981) göre bir metni gerçek bir metin yapan yedi ölçütten bahsedilebilir:

1. Amaca Uygunluk (Intentionality)

2. Kabuledilebilirlik (Acceptibility)

3. Duruma Uygunluk (Situationality)

4. Bilgisellik (Informativity)

5. Bağlaşıklık (Cohesion)

6. Bağdaşıklık (Coherence)

7. Metinlerarasılık (Intertextuality)

Bunlar bir metnin metinleştirme ölçütleridir. Bağlaşıklık (ya da uyumluluk) ve bağdaşıklık (ya da metin içi tutarlılık) metin odaklı kavramlar iken diğer ölçütler daha çok okuyucu odaklıdır. Buna göre, biçimsel ve anlamsal tutarlılığı olan, belli bir amaç doğrultusunda oluşturulan, okurlar tarafından metin olarak kabul edilebilen, okurun beklentisi oranınca bilgi veren, yazıldığı zaman ve duruma uyum gösteren ve farklı metinlerle bağlantı içinde olan metinler metinsellik özelliğine sahip demektir. Metinler mutlaka bir başka metinle ilişkilidir. Özellikle, ölçünlü dilin en güzel örneklerinin sergilendiği, gücünü çeşitli söz sanatları, simge ve imgelerden alan, çok katmanlı yapılardan oluşan yazınsal metinlerin kendinden önceki metinlerle açık ya da kapalı bağ kurması, onlarla çeşitli anlam ilişkileri içinde olması yadsınamaz. İşte bir metnin diğer bir metinle kurduğu bağ bizi *metinlerarasılık* kavramına götürür. Metinlerarasılık kavramı kültürel ortam, alıntılar, gönderimde bulunulan metinler ve metin türleri ile ilgilidir (Günay, 2007: 211). Başka bir deyişle, metinlerarasılık, metnin diğer metinlerle kurduğu ilişkiyle ilgili bir ölçüttür.

1960'larda başta Bakhtin, Julia Kristeva olmak üzere, Roland Bartes, Michel Riffaterre, Harold Bloom, Genette gibi kuramcıların çalışmalarıyla edebî çözümlemenin temel kavramlarından biri durumuna gelen (Türkdoğan, 2007: 169) metinlerarasılık; "kabaca iki ya da daha çok metin arasında bir alışveriş, bir tür konuşma ya da söyleşim biçimi olarak anlaşılmalıdır" (Aktulum, 2007: 17). Metinlerarasılık kavramını ilk kez kullanan Kristeva'nın ifadesiyle, "Her metin alıntılardan oluşan bir mozaiktir; her metin, bir başka metnin dönüştürülmesi ve bir

başka metnin kendi içinde eritilmesidir" (Günay, 2007: 212). Kısaca "Rus biçimcilerin çekirdek yapısını oluşturdukları bu teoriyi geliştiren postmodrn edebiyat kuramcıları, kurmaca metinlerde 'ana-metin' ile 'alt-metin' (gönderge metin) arasındaki ilişkilerin 'yazı merkezli' (Kristiva, Barthes) veya 'okur merkezli' (Riffaterre) olarak ele alınması gerektiği yönünde görüş ayrılığına düşmelerine ve Genette'in metinlerarası ilişkileri 'ana-metinsellik' bağlamında beş kategoriye indirgeyerek kavramın alanını sınırlandırma çabalarına rağmen" (Türkdoğan, 2007: 169); metinlerarasılığın sonsuz bir alanı kapsadığı, eski metin parçalarının "çoğu zaman biçim değiştirerek, yani dönüşüme uğrayarak bir konumdan başka bir konuma geçtiği, eski metinlerin bir bütün oluşturacak biçimde bir araya getirilerek yeniden yazıldığı" (Aktulum, 2007: 44-45) gibi bir tanımlamanın genel kabul gördüğü söylenebilir. Aktulum'un da belirttiği gibi metinlerarasılık bir yeniden yazma işlemidir. "Bir yazar bir başka metni kendi metninin bağlamında yeniden oluşturur. Bu dönüşüm alıntı, anıştırma, çalıntı, öykünme-pastiş, parodi, alaycı dönüştürüm tarzında açık ya da kapalı göndermeler vasıtasıyla gerçekleşir" (Türkdoğan, 2007: 169).

Faruk Nafiz Çamlıbel ve *Han Duvarları*

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin dikkat çeken ilk şairleri olan 'Beş Hececiler', Milli Edebiyat akımının ilkelerine bağlı kalarak şiirler yazmış ve Ziya Gökalp'in başlattığı 'halka doğru' düşüncesinden yola çıkmışlardır. Anadolu'nun doğal güzelliklerini ve memleket sevgisini şiirlerine konu olarak seçmişler ve sıradan insanların gündelik yaşamlarını mahalli bir söyleyişle dile getirmişlerdir. Hece ölçüsünü alışılmışın dışındaki kalıplarla kullanarak modern şiirin söyleyiş tarzına farklı bir yön veren 'Beş Hececiler', aruzla beraber hece ölçüsünün de şiirde estetik bir ahenk unsuru olarak kullanılabileceğini kanıtlamışlardır. Tüm bunlara yöneliş ve şiirin ilkelerine uyum bakımından Faruk Nafiz Çamlıbel, 'Beş Hececiler' içinde en başarılı olanıdır.

Çamlıbel, Anadolu'yu anlatmayı devrinin şairlerine estetik bir gaye olarak göstermiş ve 'Memleket Edebiyatı' adı verilen

hareketin önemli temsilcilerinden olmuştur. *Sanat* isimli şiiri, onun bu anlayışını kanıtlar niteliktedir. Birinci'ye (1993) göre: "Sanat şiiri milli şuurun tam bir uyanışının ifadesidir. Faruk Nafiz bu şiirde milli zevki ve milli sanat anlayışını ölçü olarak almaktadır. Bu ölçüler dışında kalan her şey bize yabancıdır ve bizi ilgilendirmez" (Akt. Korkmaz, 2016: 245). 1926 yılında 'Hayat' dergisinde yayımlanan *sanat* başlıklı bu şiir, Çamlıbel'in 'ferdiyetçi' sanat anlayışından 'toplumcu' sanat anlayışına geçtiğinin de bir ifadesidir (Geçgel, 2014:13).

Cumhuriyetin ilanı Çamlıbel'in hayat ve sanat anlayışının değişmeye başlaması bakımından oldukça önemlidir. 1922 yılında Kayseri Lisesi'ne edebiyat öğretmeni olarak atanması ve aynı yıl içerisinde Ankara'ya giderek, yaptığı yolculuklar sırasında Anadolu'yu ve Anadolu insanını yakından tanıması da bunda önemli bir rol oynamıştır. 1919-1922 yılları arasında aruzla birlikte hece ölçüsünü de kullanmaya başlayan sanatçı, daha sonra tamamen heceye geçmiş ve kendisini asıl üne kavuşturan şiirlerini heceyle yazmıştır.

Faruk Nafiz'in değişen bu sanat anlayışı ve düşünce dünyasının etkilerini *Han Duvarları* şiirinde açıkça görmek mümkündür. Şimdiye kadar aruzla yazdığı şiirleriyle tanınan şair, bu şiirinden sonra 'Han Duvarları' şairi olarak anılmıştır. Kaplan'a (1990: 18) göre Faruk Nafiz'in "Han duvarlarında yapmış olduğu yenilik, o devirde aynı derecede kuvvetli olan iki temayülü, memleketçi gerçekçilik ile Halk edebiyatından faydalanma fikrini birleştirmeye çalışmasıdır. (…) Bu formül, Cumhuriyet devri Türk şiirinin, hatta nesrinin en mühim esaslarından biri olmuştur." Yani bu eser yalnızca Faruk Nafiz'in sanatında değil; Cumhuriyet dönemi Türk şiirimizde de bir dönüm noktası olmuştur. Çünkü şiirde ilk kez romantik duygulardan uzaklaşılmış, Anadolu ve Anadolu insanı gerçekçi bir çizgide anlatılmıştır.

Memduh Şevket Esendal ve *Arabacı Ali*

Memduh Şevket Esendal 44 yıllık süren yazarlık dönemi

boyunca, Balkan Savaşı (1912), Birinci Dünya Savaşı (1914-1918), Kurtuluş Savaşı (1919-1923) gibi önemli birçok döneme tanıklık etmiş bir yazardır. Öykülerinde güçlü gözlemciliği ile birlikte toplumsal yaşayışımızdaki aksaklıklara değinişi ile dikkat çeker. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Anadolu insanının çektiği sıkıntıları, Anadolu'nun o günkü durumunu, milli mücadeleyi özetleyen bir biçimde *Arabacı Ali*'de yansıtmaya çalışmıştır. İşgal altındaki ülkede yönetimdeki zafiyetten yararlanan asker kaçaklarının nasıl eşkıyalık yaptığını, jandarmanın eşkıyanın üzerine gitmediğini anlatmıştır (Torusdağ ve Aydın, 2017: 271).

Memduh Şevket Esendal'ın öyküleri, Maupassant hikayeleri gibi başı, sonu, ortası belli olan; acıklı ya da gülünç bir olaya dayanan, şaşırtıcı ve çarpıcı sonuçlarla biten eserler değildir. Esendal öykülerini hayatın böyle keskin noktalarından almaz, günlük yaşayışın en sade, en sıradan olayları üzerine kurar. Bazı öykülerinde belli başlı bir konu bile yoktur, öykü kahramanının başından hiçbir olay geçmez. Bu yüzden Esendal'ın öykülerinin Çehov'un öykülerine benzediği; onun, Maupassant tekniğine karşın edebiyatımıza Çehov tekniğini getirdiği ileri sürülmüştür (Kudret, 1987: 403). Esendal'ın hikayelerinin kişileri olağanüstü insanlar değil, her gün çevremizde gördüğümüz her sınıf ve tabakadan kişilerdir. Yazarın tanıdığı somut bir kişinin anlatılmasıyla değil, birçok kişiden alınmış çeşitli özelliklerin bir kişide toplanması sonucu oluşturulmuştur (Geçgel, 2014: 292).

Esendal'ın öykülerinde, insanların çoğunlukla günlük yaşamlarının olağan ilişkileri içinde karşımıza çıktıklarını belirten Ünlü, hangi sınıf, tabaka ve meslekten olurlarsa olsunlar, bireylerin belirgin özelliklerinin ve çarpıcı yanlarının öykünün havasına egemen olduğunu söyler: "Olağan üstü olay ve gerilim yoktur. Kişilerin mizaçlarına özgü durumlar abartı ögelerine başvurulmadan işlenmiştir. Yazar sergilemek istediği durumun inceliklerini ortaya koyarken ince yergi havası yaratmışsa kendisi de bıyık altından gülüyor, hüzünlü bir ortam geliştirmek

zorunda kalmışsa acısını, ağlamaklı halini saklıyor gibidir" (Ünlü, 2002: 22).

Külahlıoğlu İslam'a (2016: 353) göre Memduh Şevket'in Çehov'a benzerliği biraz konularını seçiş tarzında, ama daha ziyade öykü kişilerini algılayışı, öyküyü anlatışı ve biçimde aranmalıdır. Onun öyküsünde karamsarlık, ümitsizlik, acı alaycılık yoktur. Ağır sosyal meseleleri dahi sert tenkitler yerine, sabırlı ve ümitli bir ifadeyle öyküye aktırır. Onu Çehov'dan ayıran yan da budur. Esendal'ın eserlerinde sade ve sağlam bir dili vardır. Edebiyatımızdaki gözlemci-gerçekçi öykü tarzı Memduh Şevket'in eseridir denilebilir. Öykü ve romanlarıyla konuşma diline kayan yeni yazı dilinin öncülüğünü de o yapmıştır denebilir (Külahlıoğlu İslam, 2016: 353).

1. Amaç ve Önem

Bu çalışmada, 'durum öyküsü' olarak bilinen türün öncülerinden Memduh Şevket Esendal'ın *Arabacı Ali* adlı öyküsü ile Hecenin Beş Şairi'nden biri olan Faruk Nafiz Çamlıbel'in *Han Duvarları* adlı şiirinin, metinlerarasılık görünümleri açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

Farklı türler olmakla birlikte bir o kadar da birbirine yakın iki edebî tür olan öykü ve şiir metnin aynı çalışmada ele alınması, iki metnin metinlerarasılık bağlamında hem ayrı ayrı olarak hem de kendi aralarında değerlendirilmesi bu çalışmanın önemi olarak belirmektedir.

M. Şevket Esendal'ın *Otlakçı* adlı eserinde yer alan 'Arabacı Ali' adlı öykü ile F. Nafiz Çamlıbel'in *Han Duvarları* adlı şiiri ve metinselliğin yedi ölçütünden 'metinlerarasılık' çalışmanın sınırlılığını oluşturmaktadır.

2. Yöntem

2.1. Araştırma Modeli

Araştırma, öykü ve şiir metnini hem bağımsız hem de kendi içinde metinlerarasılık değişkenleri açısından betimlemeyi amaçladığından, betimsel tarama modelinde ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen

var olan bir durumu var olduğu biçimiyle betimlemeyi amaç edinen araştırmalar için uygun bir modeldir (Karasar, 2006). Betimsel tarama modelleri kendi içinde; 'genel tarama' ve 'örnek olay tarama' olmak üzere iki bölüme ayrılmaktadır. İlişkisel tarama modeli genel tarama yöntemi içine giren bir yöntemdir. Genel tarama modelleri; çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkındaki genel yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2006). Bu grup içinde yer alan ilişiksel tarama modelleri ise; iki ve daha çok değişken arasındaki birlikte değişim varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleri için kullanıldığından bu tür araştırmalar için uygun görülmektedir (Cohen, Manion & Morrison, 2000; Karasar, 2006). İlişkisel tarama modelinde aralarında ilişki aranacak değişkenler, ayrı ayrı toplanarak sembolleştirilir. Ancak bu sembolleştirme, ilişkisel bir çözümlemeye olanak sağlayacak biçimde yapılmalıdır.

2.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanmasında doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Verilerin yorumlanmasında ise betimsel analiz ve içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analizde elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. İçerik analizi metin ya da metinlerden oluşan bir kümenin içindeki belli kelimelerin veya kavramların varlığını belirlemeye yönelik yapılır. Araştırmacılar bu kelime ve kavramların varlığını, anlamlarını ve ilişkilerini belirler, analiz ederek metinlerdeki mesaja ilişkin çıkarımlarında bulunurlar (Büyüköztürk vd., 2016: 250).

Öykü ve şiir metni çözümlenirken Aktulum'un (2007: 93-142) ortaya koyduğu 'metinlerarasılık' yaklaşımından yararlanılmıştır. Aktulum (2007), metinlerarası ilişkileri öncelikle *ortakbirliktelik* ve *türev* ilişkileri olmak üzere iki başlık altında ele alır. Alıntı, gönderge, gizli alıntı/aşırma, anıştırma 'ortakbirlik-

telik'; yansılama (parodi), alaycı dönüştürüm ve öykünme 'türev' ilişkileri altında kullanılan yöntemlerdir. Bu ilişkiler açık ya da kapalı göndermeler vasıtasıyla gerçekleşir. Araştırmaya konu olan iki metin, öncelikle metinlerarası ilişkiler yönünden incelenmiş, ardından da iki metnin ortak yönleri değerlendirilmeye çalışılmıştır.

3. Bulgular ve Yorumlar: Metinlerarası / Ortakbirliktelik İlişkileri

3.1. Açık İlişkiler

3.1.1. Alıntı/Metin Ekleme

Alıntı bir metni farklı bir metin içinde açıkça ve sözcüğü sözcüğüne yineleme (Aktulum, 2011: 416), farklı metinle beraber ona yeni bir anlam yükleme işlemidir (Şerefoğlu, 2013). Alıntı yapan kişi bu sayede kendi düşüncelerini de eklediği metinle destekler ve bunu metin içinde okuyucusuna sunar.

Çamlıbel'in *Han Duvarları* adlı şiirinde, aynı hana yolu düşen şair Maraşlı Şeyhoğlu'nun dizeleriymiş gibi üç ayrı dörtlük halinde şiirin içine yerleştirilen şiir metni, Çamlıbel'in kendi dizelerini yine kendisinin alıntılamasıyla oluşturulmuştur denebilir. Koyu ve italik yazılarak ana metinden biçimce de ayrıymış izlenimi verilmeye çalışılması, bu düşünceyi destekler.

Esendal'ın *Arabacı Ali* adlı öyküsünde yer alan "*Bu **kurada beygir**lere bakınca, adamın kafasını çivi gibi delen güneşin altında bu sıcak kırları geçmenin ağırlığı gözümde büyüyordu.*" cümlesinde, 'bu kurada beygir' kelime grubu H. R. Gürpınar'ın *Gulyabani* adlı eserindeki 'Yedi Çobanlar Çiftliği' hikayesinden alıntılanmıştır denilebilir.

3.1.2. Gönderge/Gönderme

Bir yapıtın başlığı, bir yazarın adı olabileceği gibi, bir yapıtta geçen kahramanın adı da olabilir. Aktulum (2011: 435) göndergenin bir metinden alıntı yapılmaksızın okuru doğrudan o metne yönlendirdiğini belirtir. Bu yönlendirme "bir eser ismine, yazar ya da şaire, roman kahramanına ya da tarihi bir kahramana, bir kutsal kitaba, mısralara, beyitlere, bir ifadeye yol-

lama yapmak" (Şerefoğlu, 2013: 313) şeklinde olabilir.

3.1.2.1. Kişi isimlerine ait göndergeler

Han Duvarları şiirinde 'Kerem ile Aslı' ve 'Maraşlı Şeyhoğlu Satılmış' isimlerine açık biçimde gönderme yapılmıştır. Ana şiirin içine yerleştirilen şiirin son dörtlüğünü oluşturan "*Garibim namıma **Kerem** diyorlar/ **Aslı**'mı el almış haram diyorlar/ Hastayım derdime **verem** diyorlar/ **Maraşlı Şeyhoğlu Satılmış**ım ben*" dizelerinde, halk hikâyelerinden 'Kerem ile Aslı' hikâyesinin temel karakterlerine gönderme yapılmıştır. Bunun yanında aynı dörtlüğün son dizesinde göndermede bulunulan 'Maraşlı Şeyhoğlu', Anadolu insanının birçok özelliğini kendisinde toplamaktadır. O, sürekli savaşlar dolayısıyla on yıl sılası olan, "Kına dağından, baba ocağından, yar kucağından" uzakta kalmış kişidir. Bunun yanında vatan savunması için huduttan hududa koşan ve savaşlardan geri gelemeyen Mehmetçikleri sembolize eden bir karakterdir (Kaplan,1990: 16-17).

Arabacı Ali adlı öyküde, "**İleri yürümek emri** bu konuşmamızdan biraz sonradır." cümlesiyle 30 Ağustos 1922'de sonuçlanan Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nin ardından, 1 Eylül 1922'de Büyük Taarruz için Türk ulusunun kaderini değiştiren "Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir! İleri!.." emrini veren Mustafa Kemal Atatürk'e kapalı bir biçimde göndermede bulunulmuştur.

3.1.2.2. Mekân İsimlerine Ait Göndergeler

Faruk Nafiz, İstanbul'dan Kayseri Lisesi'ne edebiyat öğretmenliği görevine gelirken yazdığı *Han Duvarları* şiirinde mekân olarak Anadolu'yu ön plana çıkarmaktadır. Şair yolculuk esnasında Ulukışla, Orta Anadolu, Toros Dağları, Niğde, İncesu, Erciyes, Araplıbeli gibi Anadolu'nun çeşitli yerlerinden geçmiştir. Şiirde yer verilen mekân isimleri ile şair adeta yolculuğun krokisini çizmiş, yaylı (atlı araba) üzerinde süren üç günlük yolculuk izlenimlerini içli bir tonla aktarmıştır. Şiirde gönderimde bulunulan yer isimleri aşağıdaki gibidir:

"***Ulukışla*** yolundan ***Orta Anadolu***'ya", "Arkada zincirle-

nen yüksek ***Toros Dağları***", "Karşıda hisar gibi ***Niğde*** yükseliyordu", "Arabacı haykırdı "İşte ***Araplıbeli***", "Uzun bir yolculuktan sonra ***İncesu***'daydık", "Arabamız tutarken ***Erciyes***'in yolunu:"

Millî mücadele döneminde işgal altındaki Anadolu'dan bir kesit sunan *Arabacı Ali*'de, temel karakterin zabit olmasından dolayı millî mücadelenin yoğunlaştığı Orta Anadolu Bölgesindeki yer isimlerine dair göndermeler oldukça fazladır.

"***Konya***'dan, ***Karaman***'dan, ***Ereğli***'den, ***Mut***'tan, ***Tarsus***'tan konuşuyorlar." "***Bor*** bahçelerinin içine girene değin de kalkmadım." "Yok dedi bunlar ***Everek***'tendi."

Öyküde yukarıda geçen yer isimlerinden başka Ankara, Afyon, Sivas, Adana, Kozanlı, Akşehir, Taşönü gibi yer isimlerine de gönderim yapılmıştır.

İki metin de kapalı mekândan başlayarak açık mekâna doğru ortak unsurlar barındırmaktadır. Kapalı mekân bağlamında iki metinde de yolculuk 'atlı araba' ile yapılmaktadır, konaklanan yerler 'hanlar'dır. Açık mekân olarak, iki metin de Orta Anadolu Bölgesi'ne gönderimde bulunmaktadır. Ortak yer isimleri Sivas (Ulukışla), Niğde ve Erciyes'tir.

3.1.2.3. Dini Göndergeler

Han Duvarları'nda tespit edilen dini göndermeler şunlardır:

Anadolu'nun dört bir yanından gelen gurbet insanlarının handa, şişesi is bağlamış bir ışığın altında toplanmalarının betimlendiği "*Gitgide birer **ayet** gibi derinleştiler/ Yüzlerdeki çizgiler, gözlerdeki çizgiler…/*" dizelerinde yer alan 'ayet' kelimesiyle Müslümanların kutsal kitabı *Kur'an*'a göndermede bulunulmuştur.

Yolları geçitsiz kılan karın beyaz ölüme benzetildiği dizelerde, "***Tanrı** yardımcı olsun gayrı yolda kalana*" ifadesiyle 'Tanrı' kavramı üzerinden dini gönderimde bulunulmuştur.

Şair, "*Ey Maraşlı Şeyhoğlu, **evliyalar adağı**!*" dizesiyle Şeyhoğlu'nu adına adak adanan evliya makamına yükseltirken din

ile ilintili 'şeyh' 'evliya' ve 'adak' kavramlarına gönderme yapmıştır.

Arabacı Ali'de, "*Gör bak. Hepsini gebertir, dedi. O ne domuzdur.*" ifadesindeki esenliksiz 'domuz' sözcüğü dini bir gönderge olarak değerlendirilmiştir. Kur'an'ın dört ayetinde domuz etinin haram olduğu bildirilmiştir.[1]

Metnin devamında yer alan başka bir dini gönderme ise şu şekildedir: "O, ***haçına***, ***putuna*** *yalvarsın da biz ona yüklenmeyelim, dedi" cümlesinde 'haç' ve 'put' ifadesi cahiliye döneminde insanların putlara tapmalarını akla getirmektedir. "Cahiliye dönemi Araplarında önemli işlerin çözümü için putlardan yardım istenirdi ve haç, tapınak onlar için korunum ifade etmekteydi" (İvgin, 2014: 94). Ayrıca, 'haç' kavramıyla Hristiyanlık inanışına da gönderme yapılmıştır. Benzer biçimde, "Nasıl Ali" dedim, "****gâvur*** *sana bir at parası verecek mi?*" cümlesinde, Müslüman olmayanlar için kullanılan 'gâvur' sözcüğü ile dini döndermede bulunulmuştur.

Ayrıca "*Ölen adam toprağın altında olur.*" cümlesinde geçen 'toprağın altında olmak' ifadesiyle de dini bir gönderim yapılmıştır. Çünkü İslam inancında ve ölümden sonraki yaşama inanıldığı için ölen kişi toprağın altına gömülmektedir. Benzer gönderim Türk kültürü için de düşünülebilir.

3.1.2.4. Sanat Göndergeleri

Yazar burada, bir şaire, ünlü bir resme, tablolara ve sanatsal nitelik taşıyan daha birçok şeye göndermede bulunabilir.

Han Duvarları'nda, yolun bitmez tükenmezliği ve ıssızlığının vurgulandığı dizelerde, "*Sonum* ***adem****dir diyor insana yolun hali*" ifadesindeki '*adem*' sözcüğü yokluğu, hiçliği kast etmektedir. Bu bağlamda, adem kavramı çevresinde gelişen; yaşamdan bıkkınlık, karamsarlık, koşullardan yakınma, birey/acı gibi temaların var oluş üzerinde düşünmeye, başkaldırıya dönüşerek felsefî boyutlarda işlendiği Âkif Paşa'nın *Adem Kasidesi*'ne

[1] Bu ayetler Bakara 2/173, Maide 5/3, En'am 6/145 ve Nahl 16/115'tir. http://www.suleymaniyevakfi.org/fikih-arastirmalari/domuz-derisi.html, e.t. 11.11.2018.

sanatsal gönderimde bulunulduğu söylenebilir. Handa kalanların duvarda bıraktıkları izler olarak yazıların betimlendiği bölümde, "*Üstünde yazılarla **hatlar** karışmışlardı*" şeklindeki dizede, hat sanatına; "Aygın baygın **maniler**, açık saçık resimler…" dizesinde ise halk edebiyatı ürünlerinden olan manilere sanatsal bir gönderimde bulunulduğu söylenebilir.

Öte yandan, "*Yollar bir şerit gibi ufka bağladı bizi*" ve "*Yol, hep yol, daima yol… bitmiyor düzlük yine*." dizelerinde görüldüğü üzere, şiirde 'yol' motifi en belirgin motiftir. Şerefoğlu'nun vurguladığı gibi "bitmeyen yollar ve dağlar sonsuzluğu çağrıştırmaktadır" (Şerefoğlu, 2013: 58). Yolun sonsuzluğu anlatması, savaşa, gurbete gidenlerin ne zaman geri döneceğinin belirsiz olduğunu yansıtmaktadır. Şair burada, gidenlerin dönemediğini anlatan 'bitmeyen yollar' ile ilişkili olabilecek *Yemen Türküsü*'nü akla getirmektedir. Çünkü türkü 1. Dünya savaşı sıralarında Yemen'e giden askerlerin bir daha geri dönememesini konu almaktadır. Şiirdeki "*Ey köyleri hududa bağlayan yaslı yollar/ Dönmeyen yolculara ağlayan yaslı yollar*" dizeleriyle türküde geçen "*Giden gelmiyor acep ne iştir?*" ifadesi iki şiirin ortak noktada buluştuğunu göstermektedir.

Arabacı Ali'de sanat göndergelerine şiire nazaran daha az yer verildiği görülmektedir. "***Sekinin** yarısına kadar eski bir **kilim** serilmiş. **Kilimin** üstüne çıktım.*" ifadelerinde geçen 'kilim' sözcüğü ile Türklerin Orta Asya'ya göç etmesiyle yaygınlaşan ve ait olduğu toplumun özelliklerini çeşitli desen ve motiflerle bünyesinde barındıran el işi dokumalara sanatsal bir göndermede bulunulmuştur. Ayrıca, Orta Anadolu'ya özgü, oturulacak sedir biçimindeki yer için kullanılan 'sedir' sözcüğü de Anadolu kültürüne yönelik gönderim içermektedir.

3.2. Kapalı İlişkiler

3.2.1. Anıştırma/Telmih

Sözün gelişiyle ünlü bir olayı, bir atasözünü, bir koşuk parçasını, bir özdeyişi ansıtma sanatı olarak tanımlanabilen "anıştırma yarım alıntıdır. Belli bir metni, alıntıdaki gibi bütünüyle

olduğu gibi değil, kısmen, kısıtlı olarak, tam belirtmeden alıntılar. Okur, ipuçlarından yola çıkarak bütünü tamamlamalıdır" (Şerefoğlu, 2013: 320). İncelenen metinlerden *Han Duvarları*'nda, tarihi ve edebi anıştırmaların kullanıldığı, *Arabacı Ali*'de ise tarihi anıştırmaya yer verildiği görülmektedir.

3.2.1.1. Tarihi Anıştırma

Maraşlı Şehoğlu'nun kimliğinin ortaya çıktığı dörtlükten sonraki dizede, "*Bir* ***kitabe*** *kokusu duyuluyor yazında*" ifadesiyle Maraşlı'nın duvara kazıdığı sözler yüceleştirilerek 'kitabe' niteliği kazandırılmıştır. Burada Türklerin, Orhun Kitabeleri de dahil olmak üzere göçebe yaşamlarından başlayarak günümüze kadarki taşlar ve duvarlara bıraktıkları izler üzerinden şanlı Türk tarihine anıştırma yapılmıştır. Ayrıca Maraşlı Şeyhoğlu'na atfedilen son dörtlükteki "***Maraşlı Şeyhoğlu Satılmış****ım ben!*" ifadesi, soyadı kanunu çıkmadan önceki isimleri ayırmakta kullanılan lakaplar üzerinden tarihi anıştırma yapılmıştır.

"*Garibim namıma* ***Kerem*** *diyorlar/* ***Aslı****'mı el almış haram diyorlar/ Hastayım derdime verem diyorlar/*" satırları ile Halk edebiyatı ürünlerinde halk hikâyelerine konu olmuş "Aslı ile Kerem" hikâyesine tarihi bir hatırlatma yapılmaktadır. Bu kıtalar aslında "pek çok Mehmetçiğin başına gelmiş olan bir faciayı ortaya koyuyor: O vatan müdafaası için savaşırken, köyünde kalan Aslı'sını başkaları almıştır. Bunun haberi Maraşlı Şeyhoğlu'nu verem etmiştir. (…) O, yalnız manevi bir varlık olarak mevcuttur. Kendisini benzettiği Kerem gibi, sevdiği varlığın peşinde, dağ taş demeden, yaza kışa aldırmadan dolaşan ve neticede yok olan bir efsane kahramanıdır" (Kaplan, 1990: 17).

"*On yıl var ayrıyım Kınadağı'ndan/ Baba ocağından yar kucağından/ Bir çiçek dermeden sevgi bağından/ Huduttan hududa atılmışım ben*" dizeleri savaş döneminde vatanından ayrı kalan Mehmetçikleri hatırlatmaktadır. "O, vatan müdafaası için huduttan hududa koşan köylü Mehmetçiktir. On yıl, sılası olan "Kına dağından, baba ocağından ve yar kucağından" uzak kalmıştır. Şair burada Cumhuriyet devrinden önce Anadolu halkını mah-

veden savaşlara telmih yapıyor: Balkan savaşı, Birinci dünya harbi, İstiklal mücadelesi…" (Kaplan, 1990: 16-17). Şiirde ayrıca 'deve kervanı', 'kervansaray', 'han' ve 'derebeyi' kavramları tarihi gönderime sahip diğer dilsel unsurlardır.

Arabacı Ali'nin daha çok tarihi anıştırmalar bakımından zengin olduğu görülür. Arabacı Ali ile yazar-anlatıcı zabit arasında geçen "*Ne yaparlar?, dedim/* ***Tekalif****ten alırlar, dedi./ Artık* ***tekalif*** *kaldı mı ya?*" konuşma, Kurtuluş Savaşı'nın dönüm noktalarından olan Sakarya Meydan Muharebesi öncesi ordunun ihtiyacını karşılamak ve Sakarya Savaşı'na hazırlanmak için Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın kanunla kendisine verilen yasama yetkisini kullanarak yayınladığı 'Tekalifi Milliye Emirleri'ni hatırlatmaktadır.

Arabacı Ali ile zabit arasında geçen konuşmada, "*Hancı askerden yeni geldi. Bu han* ***dört yıldır*** *kapalı duruyordu*." ifadesinden, savaş döneminde olduklarını ve o zamanlarda orduya halktan insanların da katılarak uzunca bir süre askerlik yaptığını, askerliğin o dönemlerde savaş sebebiyle uzun sürdüğünü bizlere hatırlatmaktadır.

Yine öyküde geçen konuşmada "*On beş* ***kayma*** *vardı*." ifadesi, Osmanlı Dönemi'ni anıştırmaktadır. 'Kaime' Osmanlı İmparatorluğu'nda Abdülmecid Dönemi'nde basılan ilk kâğıt paradır.

"*Zabitleri Konya'ya çıkmışlar. Adana'yı da Ermeniler almışlar.*" cümleleri, Mondoros Mütarekesi'nden sonra Anadolu'nun işgal edilmesini, Güney cephesinde İtalyan, Fransız ve Ermenilere karşı Kuvayı Milliye birliklerinin verdiği mücadeleyi anıştırmaktadır.

"*Aradan birkaç yıl geçti.* ***Ankara*** *kuruldu*." cümlesi ile I. TBMM'nin kuruluşuna dair bir hatırlatma yapılırken "***İnönü, Sakarya*** *savaşları yapıldı,*" ile savaşlara dair bir anıştırma göze çarpmaktadır. Bunun yanında "*yeniden* ***Afyon*** *önünde tutunduğumuz günlerde idi*" ifadesinde ise yazar, Eskişehir-Kütahya savaşlarında Afyon sınırlarına kadar gerileyen ordumuzun,

Büyük Taarruz savaşı ile tekrar kaybettiği Afyon'u geri almak için harekete geçtiğini akıllara getirmektedir.

"***İleri yürümek emri**, bu konuşmamızdan biraz sonradır.*" ifadesi ise yukarıda geçen anıştırmayı desteklemekte, Mustafa Kemal Atatürk'ün Büyük taarruzdan önce orduya verdiği "Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir. İleri!" emrini hatırlatmaktadır. Bunun yanında metinde geçen "*Teslim olsam, **asacaklar**.*" ifadesi, o dönemde kanun ve asker kaçaklarının İstiklal Mahkemelerince yargılandığını akla getirmektedir.

3.2.1.2. Edebi Anıştırmalar

Han Duvarları'na hâkim olan duygu gurbet duygusudur. Şair bu temayı "***Gurbet** çeken gönüller kuşatmıştı ocağı*" ve "***Gurbet** beni muttasıl çekiyordu kendine*" dizeleriyle de ortaya koymaktadır. Bu dizeler şairin *Han Duvarları*'ndan önce yazdığı '*Gurbet*' şiirini akıllara getirmektedir. Şair *Gurbet* şiirinde "*Bu köy ıssız bir diyar, münzeviler beldesi…*" derken *Han Duvarları*'nda bu ıssızlığı "*Her tarafta yükseklik, her tarafta ıssızlık/ Yalnız arabacının dudağında bir ıslık*" dizeleriyle sanki tekrarlarcasına bir izlenim vermektedir. İki şiir arasındaki farklılığı ise Kaplan (1990: 11) şu şekilde açıklamıştır: "Aynı tema ihtiva eden iki şiir arasındaki fark, duygudan ziyade duyu planındadır. 'Han Duvarları'nın dokusunu ören intibaların çoğu doğrudan doğruya dış âlemden gelir. 'Gurbet' şiirindeki peyzaj ise, daha ziyade 'şairane' ve 'itibari'dir."

"*Bizden evvel buraya inen üç dört arkadaş/ **Kurmuştular tutuşan ocağa karşı bağdaş***" dizelerinde Türk kültüründe 'bağdaş kurmak' ifadesini akla getirmektedir. "Çeşitli yazılı kaynaklarda (Divanü Lügat-it-Türk, Kutadgu Bilig, Uygur şiirleri) bağdaş kurarak oturmak, saygın bir konuma işaret eder. Ayrıca Göktürkler'e (Kudirge'de kaya üzerine çizilmiş bir dinsel tören sahnesi, Bilge Kağan Lahdi), Uygurlar'a (Mani minyatürleri) ve Selçuklular'a ait minyatür, çini vb. görsel malzemede de (Tuğrul Bey'in taht sahnesi, çeşitli çini ve diğer görsel örnekler) bu şemanın simgesel bir anlam içerdiği görülür" (İndirkaş, t.y.:

1665). Görüldüğü üzere 'bağdaş kurma'nın Türk kültürünün dününden bugününe büyük bir yeri vardır ve bu durum Çamlıbel'in şiirinde de yer almıştır. Ayrıca "*Karlar etrafı beyaz bir karanlığa gömdü;/ Kar değil, gökyüzünden yağan beyaz ölümdü...*" dizelerindeki 'beyaz karanlık' ve 'beyaz ölüm' zıtlıkları Servet-i Fünuncuların orijinal renk sıfatlarını ve bu tür zıtlıkları ustaca kullanan Abdülhak Hamid'i çağrıştırır (Kaplan, 1990: 19).

Arabacı Ali'de, "*Gün olur da bu kırlarda adamın gözüne* ***dokuz görünür***." cümlesinde geçen 'dokuz görünmek' ifadesi ile edebi anıştırma yapılmıştır. Çünkü Türk Edebiyatında dokuz sayısının önemli bir yeri vardır. Özellikle Türk destanlarında 9 ağa, 9 boy, 9 dallı ağaç, 9 dev, 9 Oğuz gibi tabirlerle sıklıkla karşılaşılır. Ayrıca *Dede Korkut Hikâyeleri*nde de 'Deli Dumrul' doğduğunda babası 9 buğra öldürür.

3.2.2. Taklit/Etki

Yazarlar bazen kendilerinden daha yetkin olduklarını düşündükleri yazarların söylemlerinden, üsluplarından etkilenip onları taklit etmekte, onlara öykünmektedirler. Etki ise taklitten farklıdır. Şair ya da yazar kendinden öncekileri okuyan, onları iyi bilen kişidir. Bu okuma esnasında belli bir etkilenmenin olması doğaldır ve bu durum şair ya da yazar için bir eksiklik değildir (Şerefoğlu, 2013: 332).

"*Karlar etrafı beyaz bir karanlığa gömdü;/ Kar değil, gökyüzünden yağan beyaz bir ölümdü*" dizelerinde şair 'beyaz karanlık' ve 'beyaz ölüm' ifadeleri ile tezatlar şairi olan Abdülhak Hamit'in üslubunda kullandığı zıtlıklardan yararlanıp benzer kullanım gösterdiği dikkat çekmektedir.

3.2.3. Klişe/Basmakalıp Söz

Klişe ya da basmakalıp söz, bir metinde sık sık yinelenen, yinelendiği için sıradanlaşan düşünce, sözcük ya da izlek olarak tanımlanır. Klişeler yalnızca bir toplumda yinelenerek ortaya çıkan, bir süre sonra unutulan genel bilgi ya da düşünceyle sınırlanmaz. Toplumun alışkanlıklarına, yaşam biçimine, çağın gereklerine bağlı olarak ortaya çıkan yazınsal türlere özgü so-

mut izlekler, düşünceler güncelliğini yitirse bile başka yapıtlarda izlerini sürdürürler (Aktulum, 2007: 148-149)

Han Duvarları'nda, sadece bu şiire özgü olmayan diğer şiir ve metinlerde görülme olasılığı olan basmakalıp kelimeleri şu şekilde sıralanabilir: 'yol' sözcüğü 21, 'han' sözcüğü 11, 'duvar' sözcüğü 7, 'gurbet' sözcüğü 6, 'araba' sözcüğü 5, 'Şeyhoğlu' 4, 'Maraşlı' 4, 'yaylı' sözcüğü 3, 'yolcu' sözcüğü 2, 'yolculuk' sözcüğü 2 ve 'kervansaray' sözcüğü 2 kez yinelenmiştir. Yinelenen sözcüklere bakıldığında, şiirdeki klişe izlek 'yol', 'yolculuk', 'han' motiflerine dayalı olarak 'gurbet' olarak belirmektedir.

Arabacı Ali'de 'hancı' sözcüğü 24, 'at' sözcüğü 16, 'Arabacı Ali' sözcüğü 13, 'kaçak' ('kaçaklık' sözcüğüyle beraber) 12, 'asker' ('askerlik' sözcüğüyle beraber) 10, 'arabacı' sözcüğü 8, 'yol' sözcüğü 8, 'candarma' sözcüğü 8, 'han' sözcüğü 5 kez yinelenmiştir. Arabacı Ali'de de 'yol/yolculuk' ve 'han' motif olarak belirmektedir fakat öykü daha çok 'Arabacı Ali' karakteriyle Millî Mücadele döneminden bir kesit sunmaktadır.

İki metinde aynı kavram alanından olan ve eşdizimsel örüntü oluşturan sözcükler 'yol/yolcu, han/hancı, araba/arabacı', yer isimleri ve Orta Anadolu'dur.

Deyimler

Deyimlere, atasözlerine ya da yaygın kanılara yapılan göndermeler de metinlerarasılık kapsamına girer. Gerek *Han Duvarları*'nda gerekse *Arabacı Ali*'de zengin gönderimi olan deyim kullanımı dikkat çekmektedir.

Han Duvarları'nda 'kendini kaptırmak', 'gönlünde can vermek' 'gözleri burkulmak', 'gönlü sızlamak', 'cana can katmak', 'post vermek' gibi deyimlere göndermede bulunulmuştur.

Arabacı Ali'de ise; 'ses kesmek', 'adamın kafasını çivi gibi delmek', 'gözünün önünde kesmek', 'yanına koymamak', 'karı aklına uymak' gibi deyimlere yer verilmiş; 'kendi hâline bırakmak' deyimine ve 'insanın istemediği ot burnunun dibinde biter' atasözüne göndermede bulunulmuştur.

Sonuç

Edebî eserlerin kendilerinden önceki metinlerle temas kurması onların anlam alanını genişleten en belirgin özelliklerindendir. Araştırmaya konu olan *Han Duvarları* şiiri oldukça zengin bir gönderimle, *Arabacı Ali* öyküsü ise daha çok tarihi gönderimle metinlerarası ilişkiyi sağlamaktadır. Dönem itibariyle *Han Duvarları*'ndan önce yazılan *Arabacı Ali*'de Esendal, savaş dönemi Anadolu'sunu eserin merkezine alırken *Han Duvarları*'nda Çamlıbel, onun çizgisinden ilerleyerek savaş sonrası Anadolu'sunu betimlemektedir. Bu bağlamda, Çamlıbel'in *Han Duvarları* şiiriyle Esendal'ın *Arabacı Ali* adlı öyküsünün, metinlerarasılık ilişkileri yönünden yer yer birbirleriyle ortak ve uygun görünümler taşıdıkları tespit edilmiştir.

Han Duvarları, ilk defa 15 Kasım 1925'te *Türk Yurdu* dergisinde yayımlanır. Yayımlandığı dönemde büyük etki uyandıran eser, şairin at arabasıyla yaptığı üç günlük yolculuğu konu alır. Bu yolculuk giderek memlekete ve memleket insanına doğru açılan bir izleği beraberinde getirir (Gariper, 2016: 99). *Arabacı Ali* adlı öyküde ise Esendal, Millî Mücadele döneminde yaşanılanları Anadolu insanının ağzından gözler önüne sermektedir. Öykü, Sivas'a yapıldığı sonradan öğrenilen bir at arabası yolculuğuyla başlar ve arabacı ile yine sonradan zabit olduğu öğrenilen yazar-anlatıcının diyaloglarına dayalı olarak gelişir.

Her iki metin de bir olay etrafında şekillenmektedir. *Han Duvarları* her ne kadar şiir türünde bir eser olsa da kendi içinde bir olay barındırmaktadır. *Han Duvarları* şairine ait olmasına rağmen Maraşlı Şeyhoğlu Satılmış'a aitmiş gibi sunulan, dört dizelik üç dörtlükten oluşan koşma, metnin asıl izleğini içinde barındırmaktadır. İtalik ve koyu yazılarak biçimce de ana şiirden farklı bir metinmiş izlenimi verilen bu dörtlüklerde, Şeyhoğlu'nun şahsında Anadolu insanın yaşadıkları ve sıla hasreti anlatılmaya çalışılmıştır. *Arabacı Ali*'de ise, temel karakter Arabacı Ali üzerinden Millî Mücadele dönemine ait bir kesit sunulmaktadır. Millî Mücadele döneminde Anadolu'da yaşanan düzensizliği merkeze alan *Arabacı Ali*, gerçekleştirilmiş olan

büyük savaşlara yapılan göndermelerle dikkat çekerken, *Han duvarları* savaşlardan yorgun düşmüş Anadolu insanının ruh halini gözler önüne sermektedir. *Han Duvarları*'nda türe özgülük, duygusal tonu yükseltirken *Arabacı Ali*'de gözlemci gerçekçilik daha baskındır.

İki metinde de yazarlar, Anadolu'nun uçsuz bucaksız kırlarını, uzayıp giden yollarını, sarp dağlarını, dar geçitlerini, değişken hava koşullarını ve Anadolu'nun dört bir yanından gelen insanlara ev sahipliği yapan hanlarını betimlerler. *Arabacı Ali*'de "dağlar hep o dağlar, ova, hep o ova" ifadesi *Han Duvarları*'nda "Yol, hep yol, daima yol…" şeklinde karşılık bulur. Benzer biçimde uzun yolculuk iki metinde de uykuyla sonuçlanır. Bu durum *Arabacı Ali*'de, "En sonunda arabanın içine uzandım. Uyumuşum." şeklinde ifade edilirken, *Han Duvarları*'nda ise "Kendimi kaptırarak tekerleğin sesine/ Uzanmış kalmışım yaylının şiltesine." dizeleriyle dile getirilir.

İki metinde de birbirine yakın tarihi dönem ve coğrafi bölge eserin merkezine alınmıştır. Hatta ele alınan yol güzergahı benzerdir denilebilir. *Arabacı Ali*'de bu güzergâhlar "Adana, Ankara, Kozanlı (Konya), Afyon, Sivas" şeklinde sıralanırken *Han Duvarları*'nda ise "Orta Anadolu, Toros Dağları, Niğde, İncesu, Erciyes, Araplıbeli" biçiminde ifade edilmiştir. Bunun dışında metinlerde dikkate değer önemli bir benzerlik ise iki metinde de yolculuk için at arabasının (yaylının), konaklamak için de hanların kullanılmasıdır. Hanlarda insanların birbirlerine anlattıkları hikâyeler ise yine ortaktır: "Haydut, kurt ve eşkıya masalları."

Anlatıcı kişilere bakıldığında, iki metinde de ben öyküsel anlatım söz konusudur. *Han Duvarları*'nda ana şiirin içine yerleştirilmiş olan Maraşlı Şeyhoğlu Satılmış'ın şiiri bir alt metindir. Hatta bakış açısına göre bir üst metin de olabilir. Koşmanın son dizesinde "Maraşlı Şeyhoğlu Satılmış'ım ben!" biçiminde temel karakterin ortaya konulması, *Arabacı Ali*'de "Ben bir Arabacı Ali!" ifadesi ile karşılık bulur. İki metinde temel karakterlere yönelik söylem düzeyindeki bu benzerlik, karakterlerin hü-

zünlü sonu içinde geçerlidir. Arabacı Ali "Ereğli yolunda (…), candarmalarla çarpışmada vurulmuş, ölmüş"tür. Maraşlı Şeyhoğlu ise hana sağ girmiş, ölü çıkmıştır ("-Hana sağ indi ölü çıktı geçende!").

Maraşlı Şeyhoğlu da Arabacı Ali de Kurtuluş Savaşı dahil tüm cephelerde savaşmış, türlü sıkıntılara katlanmış, fakat hak etmedikleri bir biçimde yaşamları son bulmuştur. Bu durum bir nevi Anadolu insanın makûs kaderi olmuştur.

Kaynaklar

Akbulut, G. (2009). Metinlerarası İlişkiler Bağlamında Dünün Ferdâ'sından Günün Ferdâ'sına Bir Bakış. *Turkish Studies*, *4* (1-I), 735-759.

Aktulum, K. (2007). *Metinlerarası İlişkiler*. İstanbul: Öteki Yayınevi.

Aktulum, K. (2011). *Metinlerarasılık/Göstergelerarasılık,* Ankara: Kanguru Yayınları.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri,* Ankara: Pegem Yayıncılık.

De Beaugrande, R. & Dressler, W. (1981). *Introduction to Text Linguistics.* London and New York: Longman.

Gariper, K. (2016). "Han Duvarları" Şiiri ile "Binbirinci Gece" Şiirini Metinlerarası İlişkiler Bağlamında Okuma Denemesi. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 7* (16), 95-103.

Geçgel, H. (2014). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Günay, D. (2017). *Metin Bilgisi.* (5. Basım). İstanbul: Papatya Yayıncılık.

İndirkaş, Z. (t.y.). Türk Oturma Kültüründe "Bağdaş Geleneği" Üzerine İkonografik Belirlemeler. e.t.10.12.2018

http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/.pdf

İvgin, H. (2014). Put ve Putperestlik'in Mitolojik Boyutu. Kültür Evreni Dergisi, 6, 89-100.

Kaplan, M. (1990). *Cumhuriyet Devri Türk Şiiri.* Ankara: Kültür Bakan-

lığı Yayınları.

Köksal, K. ve Ünal, E. (2008). Metinlerarası Okumanın Okuduğunu Anlamaya Etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 7* (26), 154- 169.

Kudret, C. (1987). *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman*. İstanbul: İnkılâp Kitapevi.

Korkmaz, R., Özcan, T. (2016). Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri. R. Korkmaz (Ed.), *Yeni Türk Edebiyatı 1830-2000* içinde (ss. 237-327). Ankara: Grafiker Yayınları.

Külahlıoğlu İslam, A. (2016). Cumhuriyet Dönemi Türk Hikayesi. R. Korkmaz (Ed.), *Yeni Türk Edebiyatı 1830-2000* içinde (ss. 341-373). Ankara: Grafiker Yayınları.

Şerefoğlu, Z. K. (2013). Atlansoy'un "Su Burcu"nda Metinlerarasılık. *FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 1*, 307-344.

Torusdağ, G. ve Aydın, İ. (2017). *Metindilbilim ve Örnek Metin Çözümlemeleri*. Ankara: Pegem Akademi.

Tüfekçi Can, D. (2014). Dilin Gelişimi: Genel Bir Bakış. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, *5* (4), 248-264.

Türkdoğan, M. (2007). Rasim Özdenören'in "Kuyu" Öyküsünde Metinlerarası İlişkiler. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 35*, 167-189.